А.С. Богородченко, асп.

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

В статті подано порівняльну оцінку міжнародній конкурентоспроможності України з країнами колишнього Радянського Союзу, а також вказано на те, що неефективне функціонування державних та суспільних організацій, корумпованість вітчизняних інституцій негативно відбивається на рейтингу вітчизняної конкурентоспроможності.

In the article the comparative assessment of international competitiveness of Ukraine with the post Soviet Union countries is given, and is also determined that inefficient functioning of state and public organizations, corruption in domestic institutions negatively influence on national competitiveness of Ukraine.

Після набуття незалежності у 1991 році Україна переживала тривалу трансформацію від командно – адміністративної до ринкової економіки, яка супроводжувалася кризами і макроекономічною нестабільністю. Так, у 1994 році падіння ВВП досягло найнижчої точки і склало 22,9%, однак вже на початку нового століття в Україні з'явилися тенденції економічного зростання: реальний ріст ВВП у 2000 – 2007 роках в середньому складав 7% і більше. А вступ до Світової організації торгівлі став додатковим імпульсом для продовження реформ і позиціонування України на світовому ринку як країни з високим потенціалом конкурентоспроможності. Проте, на сьогоднішній день Україна перебуває в умовах світової фінансової кризи і переживає притаманні різним країнам проблеми такі як: спад виробництва, зниження зайнятості та заробітної плати, погіршення умов зовнішньої торгівлі, зростання темпів інфляції та інше. На цьому етапі для України вкрай важливо не втратити досягнутого. При цьому основою національної стратегії виходу з кризи та в цілому підвищення конкурентоспроможності повинна стати консолідована робота усіх гілок влади в єдиному напрямку.

Теорію конкурентоспроможності держав вже декілька десятків років активно розвивають різні міжнародні організації. На протязі цього періоду безперервно змінюються підходи до інтерпретації власне самого поняття конкурентоспроможності нації. Наприклад, в доповіді Європейського форуму з розвитку менеджменту (European Management Forum) у 1984 році було визначено, що „промислова конкурентоспроможність – це здатність підприємців в теперішньому часі і в майбутньому виробляти і продавати на національному і світовому ринках товари, які за ціною і якістю є більш привабливими ніж товари іноземних або національних конкурентів"[3]. У 1987 році в доповіді президентської комісії США (Competitiveness Advisory Group) „Світова конкуренція: нова реальність" під конкурентоспроможністю нації відзначили її „здатність в умовах вільної і чесної конкуренції виробляти товари (надавати послуги), які відповідають запитам міжнародних ринків, одночасно зберігаючи на попередньому рівні або збільшуючи реальні доходи своїх громадян" [1]. Сучасне тлумачення конкурентоспроможності дали у 2002 році експерти Міжнародного форуму з розвитку менеджменту (International Management Forum) і визначили її як „галузь економічного знання, яка аналізує факти і політику, що формують спроможність нації створювати і

підтримувати таке середовище, яке здатне витримувати створення постійно зростаючої вартості на своїх підприємствах і все більше процвітання свого народу" [5].

На сьогоднішній день існують різні визначення міжнародної конкурентоспроможності, однак їх об'єднує ствердження того, що динамічний розвиток економіки та підвищення її ефективності характеризують успішну в конкурентній боротьбі країну, а зростання рівня життя громадян є головною ціллю і запорукою успіху країни в міжнародній конкуренції. Проте рівень життя громадян вимірюється не тільки рівнем ВВП на душу населення, а економічний розвиток та ефективність економіки також є багатогранними поняттями. Крім того, враховуючи той факт, що жодна держава не може бути конкурентоспроможною у всіх, або хоча б у більшості галузей, кількісне визначення порівняльної конкурентоспроможності є дуже широким.

Так, за оцінками експертів Україна у міжнародних рейтингах конкурентоспроможності не є лідером. Наприклад, згідно індексу глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), що публікується Світовим економічним форумом (World Economic Forum), Україна у 2008 р. зайняла 72 місце (серед 134 країн) з показником у 4,09 (від 1 до 7, де 7 – найвищий показник конкурентоспроможності, а 1 – найнижчий) [4]. Своє перше дослідження конкурентоспроможності Світовий економічний форум провів у 1979 році, тоді вибірка країн складалася всього із 16 Європейських держав. З кожним роком їх кількість збільшувалася, Україна була включена до списку лише у 1997 році.

У *таблиці 1* згруповано для наочності дані про конкурентоспроможність країн, що входили до складу колишнього Радянського Союзу. Після розпаду СРСР 15 країн лишилися практично в однакових умовах переходу від командно – адміністративної до ринкової, конкурентоспроможної економіки, саме тому їх рейтинг складає для нас особливу цікавість. Крім того, важливо усвідомити і зрозуміти, за рахунок яких факторів, деякі країни досягли кращих результатів ніж Україна, яка була так званою „житницею" усього Радянського Союзу.

Таблиця 1. Індекс глобальної конкурентоспроможності 2008 р. для країн колишнього Радянського Союзу*

№ п/п	Назва країни	Місце в рейтингу	Значення ІГК
1.	Естонія	32	4,67
2.	Литва	44	4,45
3.	Росія	51	4,31
4.	Латвія	54	4,26
5.	Казахстан	66	4,11
6.	Азербайджан	69	4,10
7.	Україна	72	4,09
8.	Грузія	90	3,86
9.	Молдова	95	3,75
10.	Вірменія	97	3,73
11.	Таджикистан	116	3,46
12.	Киргизія	122	3,40
13.	Білорусія	-	-
14.	Туркменістан	-	-
15.	Узбекистан	-	-

Джерело: The Global Competitiveness Report 2008-2009 [4]

Отже, із таблиці видно, що серед країн – членів колишнього СРСР лідирують Естонія, Литва та Росія, Україна посідає 7 місце, а от Білорусія, Узбекистан та Туркменістан взагалі не включені у список для підрахунку.

Тут необхідно також зазначити, що в основі підрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності була покладена концепція стадій економічного розвитку Майкла Портера [4]:

- На першій стадії країни конкурують за рахунок забезпеченості ресурсами, а економічне зростання та збереження конкурентоспроможності залежить від таких базових факторів: стабільне функціонування державних і приватних установ, інфраструктура, макроекономічна стабільність, здорова і освічена робоча сила.
- Для того, щоб перейти на другу стадію в країні необхідно впроваджувати більш ефективні виробничі процеси й підвищувати якість продукції. На цьому етапі рівень конкурентоспроможності залежить від наступних факторів: якість вищої і професійної підготовки, добре функціонуючі ринок товарів, ринок праці та фінансовий ринок, здатність впроваджувати новітні технології, розмір ринку.
- Коли країна переходять на третю стадію розвитку, то її компанії конкурують за допомогою інновацій та високо розвинутих виробничих процесів.

Тобто, важливість факторів конкурентоспроможності країни залежить від того, на якій стадії економічного розвитку вона знаходиться. Україна перебуває у перехідній позиції від першої стадії факторної орієнтованості до другої стадії. Згідно з методологією індексу глобальної конкурентоспроможності на цьому етапі державі, в першу чергу, слід сфокусуватися на відновленні базових вимог, а також на факторах, що підвищують ефективність (таблиця 2).

Таблиця 2. Індекс глобальної конкурентоспроможності України за 2008 р. по складовим*

Складові конкурентоспроможності	Оцінка	Рейтингове місце
Базові вимоги	4,1	86
параметри:		
1. Якість державних і суспільних організацій	3,3	115
2. Інфраструктура	3,1	79
3. Макроекономічна стабільність	4,6	91
4. Здоров'я і початкова освіта	5,6	60
Підсилювачі ефективності	4,1	58
параметри:		
5. Вища освіта і професійна підготовка	4,5	43
6. Ефективність ринку товарів	3,9	103
7. Ефективність ринку праці	4,5	54
8. Розвиток фінансового ринку	4,0	85
9. Оснащеність новими технологіями	3,4	65
10. Розмір ринку	4,6	31
Фактори розвитку та інноваційного потенціалу	3,7	66
параметри:		
11. Рівень розвитку бізнесу	3,9	80
12. Інновації	3,4	52

Джерело: The Global Competitiveness Report 2008-2009 [4]

На жаль, базові фактори, з реформування яких варто було б починати, для України є слабким місцем. Причиною цього є низький рейтинг параметру „якість державних і суспільних організацій" (115 місце). За цим показником Україна знаходиться нижче всіх держав – республік колишнього СРСР, випереджаючи лише Киргизію (122 місце), глобальний індекс конкурентоспроможності якої в цілому є найнижчим серед країн, що ми порівнюємо. Такий результат не може не привертати увагу, адже ефективне функціонування державних і суспільних інституцій забезпечує базу, в межах якої підприємства та уряд взаємодіють з метою одержання прибутків та забезпечення процвітання економіки. Саме через недорозвиненість даної складової Україну відносять в групу країн, що не використовують свій потенціал до кінця.

На наш погляд, під якістю владних інституцій, в першу чергу, слід розуміти прозорість їхньої діяльності та відсутність корупції серед чиновників та представників влади. Для того, щоб визначити рівень корупції в Україні та порівняти його з відповідним показником у країнах колишнього СРСР, розглянемо Індекс Сприйняття Корупції (Corruption Perceptions Index), який публікує кожного року суспільна організація Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International).

Даний індекс фокусує увагу на корупції в державному секторі і визначає її як зловживання службовим положенням задля власної вигоди. Однак, „якщо мова іде про кошти на фінансування лікарень або поставки чистої води, – заявляє Угетт Лабелль, Голова Правління Трансперенсі Інтернешнл, – в найбідніших країнах світу рівень корупції може означати різницю між життям і смертю" [2].

Таблиця 3. Порівняльна оцінка індексу сприйняття корупції для країн колишнього СРСР за 2007 – 2008 роки*

№ п/п	Назва країни	2008 рік		2007 рік	
		Оцінка	Рейтинг	Оцінка	Рейтинг
1.	Естонія	6,6	27	6,5	28
2.	Латвія	5,0	52	4,8	51
3.	Литва	4,6	58	4,8	51
4.	Грузія	3,9	67	3,4	79
5.	Вірменія	2,9	109	3,0	99
6.	Молдова	2,9	109	2,8	111
7.	Україна	2,5	134	2,7	118
8.	Казахстан	2,2	145	2,1	150
9.	Росія	2,1	147	2,3	143
10.	Білорусія	2,0	151	2,1	150
11.	Таджикистан	2,0	151	2,1	150
12.	Азербайджан	1,9	158	2,1	150
13.	Киргизстан	1,8	166	2,1	150
14.	Узбекистан	1,8	166	1,7	175
15.	Туркменистан	1,8	166	2,0	162

Джерело: Global Corruption Report 2008. Corruption in the Water Sector [2]

Індекс сприйняття корупції слід інтерпретувати як ранжування країн на основі кількості балів, яку вони набрали, по шкалі від 0 (дуже високий рівень корупції) до 10 (корупція практично відсутня). Табличні дані (*таблиця 3*) свідчать про те, що найменш корумпованою серед країн колишнього Радянського Союзу є Естонія, її показник значно більший за 5,0 і має позитивну динаміку. Щодо України, то у 2008 році вона зайняла 134

рейтингове місце серед 180 країн світу, а значення індексу знизилося в динаміці із 2,7 у 2007 р. до 2,5 у 2008 р. Таке низьке значення індексу, та, крім того, негативна його динаміка (зменшення на 0,2) характерні також для Росії, Азербайджану, Киргизстану та Туркменистану. Це означає, що в цих країнах не приділяється достатньої уваги боротьбі з корупцією, і чиновники продовжують зловживати своїми повноваженнями.

Корупція та фаворитизм в органах влади, відсутність гарантій на права власності зводять нанівець притоки прямих іноземних інвестицій; надмірна бюрократія, нечесно складені держзамовлення, недостатня прозорість й політична залежність судової системи призводять до значних фінансових втрат з боку бізнесу. Усі ці та інші негативні наслідки корупції спричинені тим, що державні інститути є недостатньо сильними для боротьби з нею.

Боротьба з корупцією є важливим елементом процесу досягнення добробуту нації і в цілому її конкурентоспроможності. Про це заявляє Професор Йохан Граф Ламбсдорф із Університету Пассау, який безпосередньо займається підрахунком індексу сприйняття корупції, і доводить, що „покращення оцінки індексу на один пункт призводить до збільшення притоку капіталу на 0,5% ВВП країни, а також зростання доходів в середньому на 4%."

Як висновок, варто відзначити наступне: оскільки на сьогоднішній день Україна перебуває в перехідній стадії від факторно – орієнтованої до орієнтованої на ефективність економіки, то згідно з методологією індексу глобальної конкурентоспроможності вона повинна зосередитись, в першу чергу, на удосконаленні базових вимог. Однак на основі проведеного у статті аналізу автором виявлено, що саме базові фактори конкурентоспроможності розвинуті в Україні найгірше, причому найслабшим місцем для вітчизняної економіки є низька якість роботи державних, суспільних та приватних інститутів (115 місце в рейтингу). Така низька оцінка по даному параметру пояснює наявність в нашій державі таких проблем як: корупція та фаворитизм в органах влади, відсутність гарантій на права власності, надмірна бюрократія, нечесно складені держзамовлення, недостатня прозорість й політична залежність судової системи та інше. На жаль, це означає, що в Україні представники влади надмірно зловживають своїми повноваженнями. Саме тому важливим елементом процесу досягнення добробуту нації і в цілому підвищення конкурентоспроможності України повинна стати боротьба з корупцією у владних структурах і підвищення якості їх роботи.

Література:

1. America's Competitive Crisis: Confronting the New Reality // Council of Competitiveness, Washington, USA. – 1987. – 55 p.;

2. Global Corruption Report 2008. Corruption in the Water Sector // Cambridge University Press, New York, USA. – 2008, available from: <htttp://www.transparancy.org/news_room/in_focus/2008/gcr2008>;

3. Rapport sur la competitivite industrielle internationale // European Management Forum, Paris, France. – 1984. – 536 p.;

4. The Global Competitiveness Report 2008-2009 // World Economic Forum, Geneva, Switzerland. – 2008, available from: <http://www.weforum.org/pdf/GCR08/GCR08.pdf>

5. Stephane Garelli. IMD World Competitiveness Yearbook 2003 // International Institute for Managenet development, Lausanne, Switzerland. – 2003. – 773 p.